

Wyrok z dnia 21 czerwca 2001 r.

II UKN 425/00

Pracownik lub członkowie jego rodziny z reguły mają interes prawny w uzyskaniu orzeczenia zastępującego protokół powypadkowy, jeżeli chcą ubiegać się o świadczenie w postępowaniu przed organem rentowym (art. 189 KPC).

Przewodniczący SSN Krystyna Bednarczyk (sprawozdawca), Sędziowie SN: Jerzy Kuźniar, Jadwiga Skibińska-Adamowicz.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 21 czerwca 2001 r. sprawy z powództwa Bogumiły Katarzyny J. przeciwko Zarządowi Spółdzielni Mieszkaniowo-Budowlanej „Z.” w C. o uznanie zdarzenia za wypadek przy pracy, na skutek kasacji powódki od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie z dnia 16 grudnia 1999 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi Okręgowemu-Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e n i e

Powódka Bogumiła Katarzyna J. wniosła pozew przeciwko Spółdzielni Mieszkaniowo-Budowlanej „Z.” w C. o ustalenie, że zdarzenie z dnia 22 listopada 1997 r., w wyniku którego mąż powódki poniósł śmierć jest wypadkiem przy pracy.

Pozwana wniosła o oddalenie powództwa.

Wyrokiem z dnia 16 sierpnia 1999 r. [...] Sąd Rejonowy-Sąd Pracy w Ciechanowie uznał zdarzenie, jakiemu uległ Jacek J. w dniu 22 listopada 1997 r. za wypadek przy pracy. Sąd ustalił, że przyczyną zgonu męża powódki był wylew krwi do mózgu. Zdarzenie to zdaniem Sądu wystąpiło w warunkach określonych w art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (jednolity tekst: Dz.U. z 1983 r. Nr 30, poz. 144 ze zm.) bowiem

było zdarzeniem nagłym, spowodowanym przyczyną zewnętrzną, jaką był nadmierny wysiłek przy wykonywaniu pracy.

W apelacji od tego wyroku pozwana zarzuciła błędną ocenę materiału dowodowego i niewyjaśnienie okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy.

Wyrokiem z dnia 16 grudnia 1999 r. [...] Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie zmienił zaskarżony wyrok i oddalił powództwo. Sąd Okręgowy uznał powództwo oparte na podstawie art. 189 KPC za nieuzasadnione, bowiem powódka nie ma interesu prawnego w ustaleniu, że zdarzenie było wypadkiem przy pracy. Z dniem wejścia w życie ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zmianie ustawy Prawo spółdzielcze oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 90, poz. 419) spółdzielnie utraciły status jednostek gospodarki uspołecznionej i stały się prywatnymi zakładami pracy. Na podstawie ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych zarówno jednorazowe odszkodowanie jak i renta rodzinna z tytułu śmierci pracownika nieuspołecznionego zakładu pracy przysługuje od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Ustaleń w tym zakresie dokonuje organ rentowy, od decyzji którego przysługuje odwołanie do sądu. Niedopuszczalne jest natomiast dokonywanie ustaleń przez nieuprawniony organ.

Wyrok ten zaskarżyła kasacją powódka. Jako podstawę kasacji wskazała naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię § 11 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 21 kwietnia 1992 r. w sprawie ustalania okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy (Dz.U. Nr 37, poz. 160), zmienionego przepisami rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 lipca 1998 r. w sprawie ustalania okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy oraz sposobu ich dokumentowania, a także zakresu informacji zamieszczanych w rejestrze wypadków przy pracy (Dz.U. Nr 115, poz. 744) oraz przez nieuwzględnienie art. 189 KPC i wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku przez oddalenie apelacji pozwanej. W uzasadnieniu kasacji podała, że skoro powołane rozporządzenia normują sposób postępowania pokrzywdzonego w przypadku, gdy zakład pracy odmawia sporządzenia protokołu powypadkowego, pokrzywdzony ma interes prawny w żądaniu ustalenia tych okoliczności przez sąd.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przepis art. 189 KPC stanowi, że powód może żądać ustalenia przez sąd istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa. W oparciu o tę podstawę

prawną powódka żąda dokonania ustaleń, które powinny być zamieszczone przez zakład pracy w protokole powypadkowym. Przeprowadzenie postępowania zakończonego protokołem powypadkowym jest obowiązkiem pracodawcy określonym w Kodeksie pracy (art. 234). Przepis art. 237 § 1 KP upoważnia Radę Ministrów do określenia szczegółowych zasad postępowania w drodze rozporządzenia. Zarówno przepisy obowiązującego w dacie wypadku rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 21 kwietnia 1992 r. w sprawie ustalania okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy jak i przepisy obowiązującego obecnie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 lipca 1998 r. w sprawie ustalania okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy oraz sposobu ich dokumentowania, a także zakresu informacji zamieszczanych w rejestrze wypadów przy pracy zobowiązują zakład pracy do sporządzenia protokołu powypadkowego w określonym terminie i doręczenia go poszkodowanemu. Skoro przepisy nakładają na pracodawcę określone obowiązki to po stronie pracownika powinno istnieć uprawnienie do egzekwowania tych obowiązków. Obowiązujące do wejścia w życie pierwszego z powołanych rozporządzeń przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 5 grudnia 1974 r. w sprawie ustalenia okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy (Dz.U. Nr 55, poz. 244) przewidywały szczególny tryb odwoławczy w zakresie ustalenia treści lub sprostowania protokołu powypadkowego z wyłączeniem drogi sądowej. Kolejne rozporządzenia nie zawierają regulacji dotyczącej trybu odwoławczego. Wątpliwości co do możliwości wyegzekwowania przez pracownika obowiązku sporządzenia protokołu powypadkowego były przedmiotem zagadnienia prawnego, po rozpoznaniu którego Sąd Najwyższy podjął uchwałę z dnia 11 maja 1994 r., II PZP 1/94 (OSNAPiUS 1994 nr 6, poz. 96). W uchwale tej stwierdził, że pracownik, który nie dochodzi roszczeń odszkodowawczych bądź rentowych na podstawie ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych, ale ma interes prawny w ustaleniu, że określone zdarzenie było wypadkiem przy pracy lub zaistniało w okolicznościach nie pozbawiających go roszczeń z tej ustawy, przysługuje prawo wystąpienia z powództwem o ustalenie i sprostowanie protokołu powypadkowego na podstawie art. 189 KPC.

Brak interesu prawnego czyni powództwo oparte na podstawie art. 189 KPC nieuzasadnionym. Z pewnością brak interesu prawnego w ustaleniu występuje wówczas, gdy pracownik dochodzi równolegle roszczeń odszkodowawczych lub rentowych, co wynika z treści powołanej uchwały. Ogólnie przyjęta jest zasada, że powód nie ma interesu prawnego w ustaleniu stosunku prawnego lub prawa, jeżeli ma moż-

liwość dochodzenia roszczeń majątkowych. W sprawach o świadczenia określone w ustawie wypadkowej, takie jak odszkodowanie z tytułu uszczerbku na zdrowiu, z tytułu śmierci pracownika i odszkodowanie z tytułu zniszczonych lub uszkodzonych rzeczy, pracownik lub członkowie jego rodziny mają możliwość dochodzenia roszczeń majątkowych bez potrzeby występowania z powództwem o ustalenie. Pracownik lub członkowie jego rodziny mogą mieć interes prawny w ustaleniu, jeżeli nie spełniają warunków do renty wypadkowej, a warunki te mogą być spełnione w przyszłości, na przykład późniejsze wystąpienie niezdolności do pracy pracownika lub późniejsze spełnienie warunków do renty rodzinnej wdowy po pracowniku. Dosłowna treść art. 189 KPC wskazywałaby, że w każdym wypadku pracownik lub członkowie jego rodziny, dochodzący ustalenia treści protokołu powypadkowego, musieliby wykazać interes prawny.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego jest prezentowany pogląd, że pracownik i członkowie jego rodziny z reguły mają interes prawny w ustaleniu treści protokołu powypadkowego. Takie stanowisko zajął Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 27 stycznia 1998 r., II UKN 471/97 (OSNAPIUS 1999 nr 2, poz. 75), powołując się na wcześniejsze orzecznictwo. W uzasadnieniu tego postanowienia Sąd Najwyższy stwierdził, że możliwość dochodzenia świadczeń z tytułu wypadku przy pracy nie wyłącza istnienia po stronie pracownika lub członków jego rodziny interesu prawnego w ustaleniu treści protokołu powypadkowego. Sporne jest bowiem w tych sprawach samo istnienie prawa, natomiast rodzaj i wysokość świadczeń są określone przepisami ustawy wypadkowej. Dla oceny dopuszczalności powództwa o ustalenie treści protokołu powypadkowego istotne znaczenie ma kryterium celowości i względy ekonomii procesowej. Ustalenie treści protokołu powypadkowego może przesądzić lub wyeliminować (w razie negatywnego ustalenia) ponowne ustalenie w kolejnych procesach. Uzasadnienie względami ekonomii procesowej jest o tyle za daleko idące, że ustalenia prawomocnego wyroku są wiążące tylko między stronami postępowania, w którym zapadł wyrok (art. 366 KPC). W konsekwencji uznanie wyrokiem sądu zdarzenia za wypadek przy pracy nie jest wiążące dla organu rentowego w sprawach dotyczących świadczeń wypłacanych przez ten organ. Jednakże interes prawny pracownika lub członków jego rodziny nie jest wyeliminowany w sytuacji takiej, jak ma miejsce w przypadku powódki, gdy do świadczeń z tytułu wypadku przy pracy pracownika nieuspołecznionego zakładu pracy zobowiązany jest Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

Przepis art. 36 ustawy wypadkowej stanowi, że ustalenie okoliczności i przyczyn wypadku przy pracy oraz stwierdzenia choroby zawodowej następuje w trybie określonym na podstawie art. 231 Kodeksu pracy (obecnie 237 § 1 KP). Jednym z wymogów ustalenia prawa do świadczeń przewidzianych w tej ustawie jest sporządzenie protokołu powypadkowego. W postępowaniu przed organem rentowym zainteresowany ma obowiązek złożyć protokół powypadkowy. Wynika to z przepisu § 2 ust. 3 rozporządzenia Ministra Pracy, Płac i Spraw Socjalnych oraz Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 17 października 1975 r. w sprawie zasad i trybu orzekania o uszczerbku na zdrowiu oraz wypłacania świadczeń z tytułu wypadku przy pracy, w drodze do pracy i z pracy oraz z tytułu chorób zawodowych (Dz.U. Nr 36, poz. 199). Przepis ten stanowi, że do wniosku o świadczenia, których wypłacanie uzależnione jest od stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu, należy dołączyć między innymi protokół powypadkowy. Ten sam wymóg z mocy § 17 ust. 3 i § 18 dotyczy członków rodziny domagających się świadczeń z tytułu śmierci pracownika. Treść protokołu powypadkowego nie jest wiążąca przy ustalaniu prawa do świadczeń. Jednak brak takiego protokołu może być podstawą odmowy wydania decyzji przyznającej świadczenie. Pracownik lub członkowie jego rodziny mają interes prawny w uzyskaniu orzeczenia sądowego zastępującego protokół powypadkowy, jeżeli chcą uzyskać świadczenia w postępowaniu przed organem rentowym. Ograniczenia w postępowaniu dowodowym toczącym się przed organem rentowym nie obowiązują w postępowaniu sądowym. Jeżeli zainteresowany uzyska odmowną decyzję organu rentowego i złoży odwołanie do sądu, nie ma już interesu prawnego w uzyskaniu omawianego orzeczenia, ponieważ wszystkie ustalenia faktyczne uzasadniające prawo do świadczeń zostaną poczynione w postępowaniu sądowym.

Oddalenie powództwa z powodu braku interesu prawnego tylko z tego powodu, że do świadczeń zobowiązany jest Zakład Ubezpieczeń Społecznych a nie zakład pracy, bez sprawdzenia, czy toczy się lub zostało zakończone postępowanie o te świadczenia, było błędem. Z tych przyczyn Sąd Najwyższy, uznając kasację za uzasadnioną, na podstawie art. 393¹³ § 1 KPC uchylił zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi Okręgowemu w Warszawie do ponownego rozpoznania.

=====